

7.12.2020

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asiantuntijalausunto asiaan HE 212/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä tarvittavat muutokset eräisiin muihin lakeihin. Lailla kumottaisiin voimassa oleva laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Ehdotettu laki pohjautuu pääosin voimassa olevaan lakiin.

Etelä-Suomen aluehallintovirastolta on pyydetty asiantuntijalausuntoa asiaan HE 212/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto lausuu asiassa seuraavaa:

Omatietovaranto

Esityksessä esitetään, että valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen yhteyteen perustettaisiin omatietovaranto, jonne henkilöt voisivat tallentaa omia hyvinvointitietojaan. Henkilö voisi tallentaa tai poistaa omia hyvinvointitietojaan omatietovarannosta ja lisäksi henkilö voisi antaa nimenomaisen suostumuksensa siihen, että palvelunantaja saisi hyödyntää omatietovarannossa olevia henkilön hyvinvointitietoja. Ammattihenkilö voisi käsitellä vain niiden asiakkaiden hyvinvointitietoja, joihin ammattihenkilöllä on asiakas- tai potilaslain mukainen asiakas- tai hoitosuhde.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto katsoo, että edellä mainittu vahvistaa asiakkaan osallistumismahdollisuuksia ja tämä osaltaan voi edistää asiakkaan hyvän sosiaalihuollon tai potilaan hyvän hoidon toteuttamista.

Asiakastietojen luovuttaminen ja asiakkaan/potilaan oikeus kieltää tietojensa luovuttaminen

Nykyisin terveydenhuollon potilastietoja voidaan luovuttaa laajan, toistaiseksi voimassa olevan ja kaikki potilastiedot kattavan suostumuksen avulla. Laajasta suostumuksesta luopuminen perustuu EU:n tietosuojasetuksen vaatimukseen suostumuksen muodosta. Esityksessä on eh-

dotettu, että sosiaalihuollon asiakastietojen ja potilastietojen luovutus Kanta-palvelujen avulla perustuisi pääsääntöisesti informointiin, esitettävään lainsäädäntöön ja asiakas- ja hoitosuhteen olemassaoloon, eikä asiakkaalta kysyttävään suostumukseen.

Terveystieteidenhuollon potilastietoja saisi luovuttaa salassapitosäännösten estämättä valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla toiselle terveydenhuollon palvelunantajalle tai toiseen samaan palvelunantajan potilasrekisteriin terveydenhuollon järjestämiseksi, tuottamiseksi ja toteuttamiseksi. Sosiaalihuollon asiakastietoja saa luovuttaa salassapitosäännösten estämättä valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla toiselle sosiaalihuollon palvelunantajalle asiakkaan sosiaalihuollon järjestämiseksi, tuottamiseksi ja toteuttamiseksi.

Esityksen mukaan tietojen luovuttaminen rekisterinpitäjien välillä ei siis edellyttäisi jatkossa asiakkaan suostumusta, mutta asiakas voisi kuitenkin kieltää tietojensa luovuttamisen, kuitenkin niin, ettei kiellolla voisi rajoittaa lakiin perustuvia tiedonsaantioikeuksia. Kieltojen avulla asiakas voisi toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan tietojen luovutusten suhteen. Kiellon voisi kohdentaa yksittäiseen rekisteriin tai palvelunantajaan. Terveystieteidenhuollossa kiellon voisi kohdistaa jatkossakin yksittäiseen palvelutapahtumaan ja sosiaalihuollossa yksittäiseen asiakirjaan tai palvelutehtävään. Lisäksi olisi mahdollista kieltää kaikkien tietojen luovutus.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto toteaa, että siirtymä suostumuksesta lakiperusteisuuteen tietojen luovutusperusteena on rekisteröidyn kannalta huomattava. Erityistä huomiota tulee kiinnittää käyttöoikeuksien määrittelyyn. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten informointivelvollisuus asiakkaan ja potilaan oikeuksista korostuu, minkä vuoksi tarvitaan järjestelmiin helppoja käytäntöjä ja toimijakentän perehdyttämistä.

Aluehallintovirasto toteaa vielä, että asiakas- ja potilastietojen käsittelystä ja luovuttamisesta on säädetty riittävän selkeästi. Lainsäädännössä on pyritty huomioimaan muun muassa tiedonkulun sujuvoittaminen, mutta myös asiakkaan/potilaan itsemääräämisoikeuden toteuttaminen kieltojen avulla. Aluehallintovirasto pitää tärkeänä, että lainsäädäntöön on erikseen kirjattu, että kiellolla ei kuitenkaan voi estää ammattihenkilön tai viranomaisen lakiin perustuvaa ja asiakkaan tahdonilmaisusta riippumatonta tiedonsaantioikeutta tietoon.

Asiakastietojen välittäminen valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden avulla sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolelle

Esityksen mukaan valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla voitaisiin välittää todistuksia, lausuntoja ja muita asiakastietoja sisältäviä asiakirjoja sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliselle toimijalle. Asiakirjoja voisi salassapitosäännösten estämättä välittää asiakkaan pyynnön tai vastaanottajan lakiin perustuvan pyynnön taikka tiedon luovuttajan lakiin perustuvan tiedonantovelvollisuuden perusteella. Asiakasasiakir-

jojen välittäminen toteutettaisiin valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluihin kuuluvan kysely- ja välityspalvelun avulla.

Esityksen mukaan tietoa luovuttava rekisterinpitäjä on vastuussa siitä, että tiedon saaja saa vain sen verran asiakas- tai potilastietoja kuin mitä tiedon saajalla olisi oikeus lain tai sopimuksen nojalla saada. Tiedon saajan oikeus saada tietoa on perustuttava lakiin tai asiakkaan antamaan suostumukseen.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston näkemyksen mukaan viranomaisen tietojen saanti- ja luovutusoikeuksien käytännön soveltamisessa arjen tilanteissa on ollut jonkin verran hankaluuksia. Tietojärjestelmiä tulisi pyrkiä kehittämään siten, että ne tukevat näissä tilanteissa.

Aluehallintovirasto toteaa, että esityksessä on kuvattu muun muassa Kansaneläkelaitoksen tai työeläkelaitoksen roolia tietojen saajana. Aluehallintovirastolle jääneen käsityksen mukaan kyseisellä pykälällä ja sen perusteluilla viitataan myös valvovaan viranomaiseen. Aluehallintovirasto katsoo, että esityksessä kuvattu järjestelmä helpottaisi valvovan viranomaisen tehtävien suorittamista.

Sähköinen asiointi ja tietojen käsittely toisen henkilön puolesta

Esityksessä esitetään säädettäväksi sähköisestä asioinnista ja tietojen käsittelystä toisen henkilön puolesta. Henkilöllä olisi oikeus käsitellä valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin tallennettuja kyseistä henkilöä koskevia tietoja valtuutuksen tai holhustoimesta annetun lain nojalla. Huoltajalla olisi oikeus käsitellä huollettavansa tietoja, ellei asiakaslain tai potilaslain säädöksistä muuta johdu.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto pitää hyvänä, että asiakkaalle on luotu mahdollisuus valtuuttaa toinen henkilö asioimaan puolestaan sähköisesti. Kaikilla henkilöillä ei ole yhtäläistä mahdollisuutta asioida itsenäisesti sähköisesti, vaikka siihen olisi halukkuutta, joten valtuuttamisen mahdollistaminen parantaa asiakkaan ja potilaan osallistumismahdollisuuksia sähköiseen asiointiin.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston näkemyksen mukaan on kuitenkin tärkeää kiinnittää erityistä huomiota menettelyyn, jolla varmistetaan, että esimerkiksi lastensuojelussa lapsen kertomat tiedot vanhemmistaan ja kotioloistaan suojataan siten, ettei vanhemmille automaattisesti huoltajan tiedonsaantioikeuden kautta luovuteta tietoja, joiden luovuttamisesta saattaa aiheutua lapselle vahinkoa. Lapsen suostumus tietojen antamiseen vanhemmille ei aina välttämättä ole aito.

Valvonnan toteuttaminen

Etelä-Suomen aluehallintovirasto toteaa, että valvonnan toteuttamisen haasteena voi olla se, että valvontaa tekevillä virkamiehillä ei välttämättä ole riittävää asiantuntemusta tietojärjestelmistä, jotta he voisivat työsään riittävästi havaita niihin liittyviä puutteita tai epäkohtia.

Muita huomioita

Etelä-Suomen aluehallintoviraston katsoo, että eri toimijoiden rooleista ja tehtävistä on sinänsä säädetty selkeästi, mutta säännösten jalkauttaminen voi aiheuttaa haasteita, sillä uutta terminologiaa ja muuta opeteltavaa tulee paljon kerralla.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto katsoo, olevan tärkeää, että tietojärjestelmiä toteuttavat ja ylläpitävät ICT-ammattilaiset ymmärtävät sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja erityispiirteitä sekä kentän toimijoita. Teknisten ratkaisujen tulee olla mahdollisimman selkeitä ja yksinkertaisia ja mahdollisuuksien mukaan automaattisesti eteenpäin ohjaavia, jotta ne eivät aiheuta ylimääräistä kuormitusta sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto toteaa, että yksityisissä sosiaalipalvelujen tuottajissa on paljon pieniä palveluntuottajia, joiden antamat sosiaalipalvelut ovat merkittävä osa sosiaalipalveluiden palvelujärjestelmää. Lakiuudistuksella ei saisi olla sellaista vaikutusta, että pienten palveluntuottajien olemassaolo ja toimintaedellytykset lakiuudistuksen takia merkittävästi vaarantuvat. Olennaista on, että valtakunnallisiin järjestelmiin liittyminen tehdään mahdollisimman helpoksi ja edulliseksi, ja että liittymiseen annetaan kohtuullinen siirtymäaika.

Lopuksi

Etelä-Suomen aluehallintoviraston yleisen näkemyksen mukaan lakiesityksen tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia.

Lisätietoja

Lisätietoja antaa tarvittaessa ylitarkastaja Meiju Heikkinen, puh. 029 501 6000.

aluehallintoylilääkäri
terveydenhuoltoyksikön päällikön
sijainen

Anne Hiiri

ylitarkastaja

Meiju Heikkinen

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti viimeiseltä sivulta ilmenevin tavoin.

Tämä asiakirja ESAVI/34245/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ESAVI/34245/2020 har godkänts elektroniskt

Ratkaisija Hiiri Anne 07.12.2020 11:03

Esittelijä Heikkinen Meiju 07.12.2020 11:03